

פרק שני

רבי אומר, איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם, כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם, והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה.

שאינ

ר"ע מברטנורה

א **רבי** אומר שיבור שיצור. שיצור: כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. שהיא נוח לו. והיו נוחין בני אדם ממנו. וזה יהיה כשילך בכל המדות בדרך האמצעי ולא יטה לאחד משני הקצוות. שאם הוא כילי ביותר. יש תפארת לו שאוסף ממון הרבה. אבל אין בני אדם מפאריין אותו במדה זו. ואם הוא מפזר יותר מן הראוי. בני אדם המקבלים ממנו מפאריין אותו. אבל אינו תפארת לעושיה. ואינו נוח לו שהוא בא לידי עניות בצביל כך. אבל מדה הנדיבות שהיא אמצעית בין הכליות

שפת אמת

ותפארת לו מה'א, כי הגם שטובה ותפארת לעושיה שיש לו כוונה בזה אבל אין ניכר לבני אדם זה לא טוב רק ל"ל גם תפארת לאדם אחר ג"כ, וזהו דאי בגמ' (נדריס דף כ"ב) שפתח לו הנדר מה"ט, שהגם שלעלמו עשה זה למיגדר מילתא אבל ל"ל גם תפארת מן האדם ג"כ:

ותפארת לו מה'א, כי הגם שטובה ותפארת לעושיה שיש לו כוונה בזה אבל אין ניכר לבני אדם זה לא טוב רק ל"ל גם תפארת לאדם אחר ג"כ, וזהו דאי בגמ' (נדריס דף כ"ב) שפתח לו הנדר מה"ט, שהגם שלעלמו עשה זה למיגדר מילתא אבל ל"ל גם תפארת מן האדם ג"כ:

מן האדם, הול"ל ותפארת לאחרים רק י"ל אם כשאדם אחר יעשהו יהי יפה בעיניו ז"פ תפארת לו מן האדם: **ודרוי** זהיר במק"כ, פי' הזהירות להמלוה, שזה עיקר קיבול שכר וזה אין כ"מ

שיבור כו' שהיא תפארת לעושי' היינו לבטל לגמרי רק להשי' שהוא עושה הכל, אכנס לא הכל זוכין לזה רק לפחות מדריגה שני' הוא ותפארת לו מן האדם הוא התהפכות החומר אל הצורה, שכן הי' רצון השי' להיות האדם מוטבע בחומר ואעפ"כ יתגבר הצורה ומצד זה בא תפארת להשי' מן האדם מצד שהוא אדם כנ"ד:

והי זהיר במצוה קלה, לבדק גם דברים הרגילין ע"י שעושיין הכל רק לרצונו, כי בכל דבר יש מצוה לה' הן או לאו, וזה תכלית רצונו ית' להיות כל הנבראים מחוברין זה בזה עד שגם הסוף ומדרגה התחתונה תהי' נמשכת אחר הראשית וההתחלה כנ"ל, ותכלית הבריאה להיות הכל א' לכבודו ית' ומצוה לשון צותא וחיבור כמ"ש במ"א, ומצוה קלה ממשיך הארה לדבר שפל יותר, וזהו בחי' יראת שמים להיות נמשך יראתו ית' בכל מעשה קטן וגדול

שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות. והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שברה

ר"ע טברטנורה

הכילות והפיזור. היא תפארת לעושה. שכומר את מחומו ואינו מפור יותר מן הראוי: ותפארת לו מן האדם. שכל אדם מפארי אותו שנותן כמו שראוי לו ליתן. וכן הדין בכל שאר המדות: שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות. לא תתפרש בתורה שכר המקיים מצות עשה. ולא עונש המבטל מעשייתן. דאלו עונשן של מצות לא תעשה מפורשין הן. סקילה שריפה. הרג. וחנק. כרת. ומיתה בידו שמים. ומלקות. העונש הקל לעברה הקלה. והחמור לתמורה: והוי מחשב הפסד מצוה. מה שאתה מפסיד מסחורתך וממורך

שפת אמת

כ"מ בין קלה לתמורה אבל מעלם המלוא לא איירי כי ע"ז נאמר לפוס לערא אגרא:

שאין איי מתן שכרן ש"מ. כלומר האין אתה צריך לידע כי אין עיסוקך ע"ז לקבל פרס ואין אתה רואה לידע זה רק לעשות מצות ה' הן קל הן חמור דלפי הפשוט ק' דמשמע אילו הוי יודע מ"ש של מצות ה' צומר בתמורה והו"ל כע"מ לקבל פרס, גם י"ל מתן שכרן היינו גדלות כחן של המלות כמה שוים, וי"ל פ טעם שאין אתה יודע מ"ש, י"ל כיון שאי"ל סוף ושיעור למתן שכרן ובדבר שאי"ל סוף לא שייך ח' לוקים וא"א למנות ולהכריע, עויל"פ שאאי מתן שכרן ש"מ כלומר כי הכל תלוי רק לפי היגיעה לכן כשתזהר במצוה קלה יעדוף שכרה ממלוא חמורה בלי יגיעה, אי"ל הפי' שאין השכר חלוק בין המלות והכל תלוי לפי שלימות העשי', ולפעמים תלוי טכיות המלוא בבעה מוללחת ובעת רלון ופכרה רב מאוד:

ןהדין מחשב הפסד מצוה כנגד, כלומר כי ריבוי הפסד הוא טוב יותר

וגדול ונק' מצוה קלה, ובגמ' מה ה' שואל כו' כ"א ליראה כו' אטו מילתא זוטרתא כו' לגבי משה כו', פי' כי אף שהעיקר יראת שמים שזה היסוד והראשית, אבל מ"מ הוא הכנה לשאר הדברים הנזכרים בפרשה לדבקה ולאהבה כו', רק שיראה קידמת לכל ועי"ז יבא לאהבה ג"כ ומוזה עצמו הראי' הכל בידי שמים חוץ מ"ש שהיא מדרגה הקרובה יותר להאדם, ולכך היא קלה, וצריך אדם לידע כי בפי הרצון מהאדם, היראה מילתא זוטרת, רק שילך מדרגה אחר מדרגה, וז"ש לגבי משה שהוא השלם במדותיו כמ"ש מבקשין כלי גדול ויש לו כו'. וזה עצמו מ"ש מה מאה ברכות, שזה עיקר היראה לידע כי כל חיות האדם בכחו ית' כגרון ביד החוצב ואנחנו מה, וממילא מברך להקב"ה קודם כל דבר קטן וגדול וכנ"ל:

(*) **במצוה** קלה כבחמורה כו', וי"ל כי אף שלמצוה גדולה אפשר יש שכר יותר אבל בהבנת הענין כי אין הקב"ה עושה קנאה כו' ונמצא כל אחד כפי יגיעו נוטל וכל המצוה כפי היגיעה והשלימות רצון העושה ואף כי עצם שכר המצוה גדולה גדול, אבל עדיין אין אדם שעושה המצוה קטנה כ"כ בטוב משיג שכרה הגבוה ואחר השכר הגבוה יש הפרש בין קטנות המצוה וגדולות כו' ובמ"א כ' בזה דברים נפלאים בעזה"י:

(*) **שאין** אתה יודע מת"ש כו', לע"ד להמשיך משל המסדר חפצים

שכרה, ושכר עבירה כנגד הפסדה, והסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה. דע מה למעלה ממך, עין רואה, ואוזן שומעת, וכל מעשך

ר"ע מברטנורה

וממוך מפני עסק המלוה, כנגד השכר שיעלה לך ממנה בעולם הזה או בעולם הבא שיהיה יותר מאותו הפסד: ושכר עבירה, הגאה שאתה נהנה בעבירה, כנגד הפסד שעתיד

שפת אמת

זה על זה עד אלפים ורבות כל שלמעלה יותר חשוב יותר, והנה כשרוצה להגביהם, לפעמים נוטף סולם ועולה ומגבי' מה שלמעלה שהוא עיקר החשיבות, ולפעמים ע"י שמניח מתחת דבר מה ומגבי' התחתון נמצא זה מגבי' למה שלמעלה ואח"כ יותר ויותר עד שגם מה שלמעלה ככולך מגבי' עצמו, ומובן מזה איך כל המצות במקומם השייך לזה עי"ז מגבי' זה יותר ויותר כו' עד שלמעלה עליות גדולות כמו במצוה הגדולה וגבוהה בעצם וזה פי' תרי"ג מצות התלוים בה, וזה פי' מצוה גוררת מצוה כו' רק ההפרש בעצם שחשוב וגבוה יותר אבל כולם אחת, והמשל הזה נוקב ויורד, והמשכיל יבין לתרץ בזה כמה ענינים:

(*) **הסתכל** בגי' כו' עין רואה ואוזן שומעת וכל מ' בספר

נכתבים, פי' כי השגחת הקב"ה בעצמו על בני, ונא' לא הביט און ביעקב כו' כי לא יגורך דע כתיב א"כ כשאדם חוטא יש עין רואה מסט"א ונמצא בחטאו ח"ו נותן שליטה והשגחה לאותן עינים המביטין ומשגיחין על החטאים, אבל כשאדם עושה טוב משגיח עליו הקב"ה בעצמו, וזה ששיבח בלעם לא הביט און כו' פי' הקב"ה ששולט על בניי אין משגיח ברעתם רק בעת רע ח"ו נפרדים מזאת המעלה ומ"מ עיקר ההשגחה שעל בניי אין בו קטרוג לעולם והבן, ומצד זה צריך אדם שלא לחטוא כדי שלא יגרום דאיות העין הנ"ל ויש בזה סוד עמוק:

(*) **דע** מה למעלה הוא ממך כי האדם מעלה במעשיו כל סדר עליות העולמות, גם הפי' דע ממך מה שלמעלה כמ"ש ומבשרי אחוזה א' כי האדם

השלם יוכל ליקח דרך מוסר מעצם נפשו ובראותו שחרה לו על המכעיס אותו מי שעשה לו טובה ואיננו מכיר בטובה וכדומה הרבה כפי זה יבין הדרך להכיר טובות הבורא שגם למעלה בוודאי כן הוא כמ"ש הקריבהו נא לפחתך כו', — גם הפי' כי הלימוד לידע סודות התורה אם הם בדרך חקירה בלבד אינו כלום אבל אם בא ע"י עבודת האדם טוב שמביא לידי יר"ש כמ"ש אא"ז מו"ל ש'לימוד הקבלה אם מרגיש האדם עי"ז יר"ש טוב וא"ל יניחנו, וז"ש דע כו' ממך

יותר שעי"ז השכר ככפלים כי לפוס לערא אגרא וכן להיפוך בעבירה, ומש"כ לחשב הפ"מ נגד שכרה הגם דאין לעשות לקבל פרס מ"מ עלה יהיב נגד היליה, וי"ל עוד כי זה הפסד ממונו שיש לו עבור המלוה מותר לחשוב לקבל פרס זה שמגיע לו בעבור ההפסד ע"פ דין רק שכר המרובה הוא ע"מ שלא לקבלו וגם לפי' הרע"ב שיעלה לך בעוה"ז י"ל הפי' על פירותיהן שאוכלין בעוה"ז זה לבד מגיע יותר מהפסדו:

דע מה למעלה ממך הול"ל מי למעלה כו' כיון דקאי על הקב"ה:

עין רואה, פי' הפשוט מה שעושה האדם, וק' א"כ היינו וכל מעשיך בס"ג, רק יתכן עין רואה את המחשבות שכלב

מעשיך בספר נכתבים: ב רבן גמליאל בנו של ר' יהודה הנשיא אומר
 יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ. שיגיעת שניהם משכחת עון, וכל
 תורה

ר"ע מברטנורה

שעתיד לבוא לך ממנה: ב דרך ה'ך. מלאכה או סמורה: שיגיעת שניהם משכחת עון.
 שהתורה מתקת כמו של אדם והמלאכה מפרקת ומשכחת את הגוף ומתוך כך ילך הרע
 בטל

שפת אמת

ממך שיהי ע"י עבודת האדם, וביאור הדבר שיש הארה כהש"י כדי לעורר האדם ויש שהאדם ע"י עבודתו זוכה לדעת והנה זה סוד אשה מורעת תהלה כו' וזה ממך כו', ופי' הפשוט דע כו' עין רואה שידע האדם כי כל מעשיו

מגיעין עד המקום ב"ה ועין רואה כו' וכל מעשיך נכתבין ועושין רושם עד שיהי נכתב למעלה בשמים:

(*) **וכל** מעשיך בס' נכתבין, פי' שמכל המעשים נעשו צירופין וצריך האדם לראות לגרום צירופין טובים באותיות התורה שהם חיות כל המעשים והמסתכל ויבין זאת לא יבוא לידי עבירה כנ"ל:

(*) **יפה** ת"ת עם ד"א שיגיעת שניהם משכחת עון כו', יתברך שמו של מ"ה הקב"ה אשר ברא עולמו בחסד ורחמים והכין הדרך לפני האדם להיות הבחירה בידו והוא כדי לתקן העירוב כידוע, והנה זה מבחי' עץ הדעת טוב ורע ונק' דרך ארץ ותושבע"פ קרינן לה ע"י שבא ע"פ שכל האדם ומידותיו, ות"ת הוא עץ החיים וע"ז מברכין נתן לנו תורתו היינו שבכתב וחי' עולם נטע בתוכנו היינו החיות תוך ההעלם שע"ש זה נק' ג"כ עולם כידוע, כדי שיהי ההרגש תוך ההעלם ג"כ וזה נטע בתוכנו ע"י מעשנו ומשכל עצמו וגם זה מהש"י כנודע, וזהו עיקר התפארת להיות היראה ופחד הש"י גם כמו שהוא נסתר, וזה יר"ש בסתר ובגלוי וזה יפה ת"ת עם ד"א שיגיעת שניהם היינו יגיעת חיבור שניהם שזה עיקר יגיעת האדם בעוה"ז משכחת עון כי הוא תיקון העוונות ובירור הקדושה וזה ענין סור מרע כנודע:

(*) **שיגיעת** שניהם משכחת עון כו' במ"א הארכנו וכלל דברנו כי זה אחר החטא וז"ש משכחת עון, אבל אם לא הי' חוטא כלל הי' מקבל עליו עול תורה וע"ז אי' לקמן שמעבירין עול ד"א ע"ש גם י"ל שאינו סתירה כי יפה כן וכמו במקום שבע"ת עומדין כו' וזה יותר פאר, אבל בלא עון (תורה) אינו צריך לסדר הזה כנ"ל:

(*) **וכל** תורה שא"ע מלאכה היינו שאינו מכניס אור התורה בעניני מעשיו א"כ אין תיקון העשי' והאדם הוא תוך הטבע ועשי' ואיך יהי קיום לעד בהתורה וזה עיקר המצות שמחברין אור התורה שבהציווי במעשה המצוה, ולכך אם אין עמה מלאכה שהיא מלאכת ששת ימי המעשה עבודת האדם כו' סופה בטלה ממנו וגוררת עון כי כפי גדלות האדם מתגברין עליו המחטיאים כנודע, והבן כ"ז:

תורה שאין עמה מלאכה, סופה בטלה, וגוררת עון, וכל העמלים עם הצבור יהיו עמלים עמהם לשם שמים. שזכות אבותם מסייעתן וצדקתם עומדת לעד, ואתם מעלה אני עליכם שכר הרבה כאילו עשיתם;

הו

ר"ע מברטנורה

בטל ממנו: וכל תורה שאין עמה מלאכה, וא"ת יהי עמל בתורה תמיד, ויגיעה, תהא משכחת עון, ומה לורך למלאכה, לכך הוזקק לומר וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה, לפי שאי אפשר לו בלא מוונות, ומלסטם את הבריות ומשכח תלמודו: יהיו עוסקין עמהם לשם שמים, ולא כדי ליטול עטרה לומר כך וכך עשיתי בשביל הצבור: מסייעתן, שזכות אבותן של צבור ולדקתן העומדת לעד היא המסייעת אל העוסקין עמהן להוילא לאור לדין לא מלד טוב השתדלותן של העוסקים: ואחס מעלה אני עליכם שכה, אע"פ שאין הדבר בא לידי גמר טוב מלד מעשיך, אלא בשביל זכות אבותם של צבור, מעלה אני עליכם שכר כאלו אחס עשיתם הישועה הזאת בישראל הוילא ואחס עוסקים לשם שמים, פירוש אחר כל העוסקים עם הצבור להכריח ולכוף את הצבור לדבר מזוה ללדקה או לפדיון שבויים יהיו עוסקים עמהם לשם שמים שזכות אבות של צבור מסייעתן לתת מה שפסקו עליהם ואפי' ממון הרבה, והלדקה שיעשו העמוד להם לעד, ואחס המתעסקים לכוף את הצבור למזוה זו מעלה אני עליכם שכר כאלו עשיתם זאת המזוה מממוניכם ממש, ורמב"ם פירש ואחס מעלה אני עליכם

שפת אמת

סופה בטלה וג"ע פי' כי ילטרך
לעבור ע"ד קוט שלא יעשה
לפמשה"ד במשא ומתן ובכל עניניו אבל
אין הפי' שיגזול דייקא:
וכל העוסקים עה"ל כו' כאלו עשיתם,
קאי אלעיל כי העוסקי לצבור אין
להם

(* **סופה** בטלה וג"ע כו', יש
להפדיא ע"ז מדוע יגרור
עון ע"י ביטול מלאכה, ומהיושר כי התורה
יכולה שתרחס וקי"ל מצוה גוררת מצוה
ואיך נאמר כי התורה תגרור לו עון אף
שאינו עושה כסדר הראוי, ויש פי
לפרש כי הפי' שלתורה כזו יוכל העון
לגרור אחר' כי הלומד תורה עם מלאכה

וכי"ל הטבע תוך התורה ממילא משמרתו בכל עון ולא יוכל העון לגרור אחר
מי שלומד ועוסק בתורה כראוי, אבל אם אינו [*עוסק עם] מלאכה וא"כ אינו
נק' קבוע אצלו כי זה שטות שנראה לשוטטים כי הפורש מן ד"א ועוסק בתורה
נק' שקבוע בתורה שאינו כן, אדרבא מה זה קבוע הלא הוא רק שיוצא מן
הטבע לשעה והאדם הוא בדרך הטבע, לבד הקדושים אשר בארץ שהם באמת
למעלה מהטבע ובא להם ג"כ ע"י הרגל התורה תוך הטבע עד שנתקדשו כמ"ש
משכחת עון ואז יכולין לעסוק בתורה לבד כנ"ל אבל התחלה אינו נק' קבוע
בתורה רק כשאין התורה סותרת לו עניני הטבע ומקדש עצמו בעניני עוה"ז
ועוסק בתורה עם מלאכה ונקשר טבעו ג"כ בתורה ונק' קבוע בתורה ומשכחת
עון מאחר שנתברר לו שהטבע ג"כ מהתורה כנ"ל, ואין העון יכול לגרור
אחר תורתו שהתורה ברורה אצלו כנ"ל, אבל תורה שאין עמה מלאכה
א"כ כשיעסוק בטבע היא לשעה כאדם אחר ויכול העון לדבוק בו ואם
יהי' כן ח"ו פעם בתורה פעם בעונות לא טוב כלל ויכול לגרום וודאי קילקול
בהורתו ורע יותר מאילו לא למד. — ומ"ש סופה בטלה פי' סוף התורה כי סוף
היא

ג הוּוּ זְהִירִין בְּרִשׁוֹת. שְׁאִין מִקְרִבִין לוֹ לְאָדָם אֵלֵּא לְצוּרֶךְ עֲצָמָן. נִרְאִין כְּאוֹהֲבִין בְּשַׁעַת הַנְּאֻחַן. וְאִין עוֹמְדִין לוֹ לְאָדָם בְּשַׁעַת דְּחֻקָּן: דְּהוּוּ הִיא

ר"ע מברטנורה

שֶׁכֶּר כְּאֵלֹו עֲשִׂיתָם. אִם בְּשַׁעַת בְּחֻסָּם עוֹבְקִים עִם הַלְּבוֹר נִהְנַעְלַתְמָם מֵעֲשִׂיתָ אִיזוּ מִזוּה בְּשִׁבּוֹל עֲסָקִי הַלְּבוֹר מַעֲלָה אִנִּי עֲלִיכֶם שֶׁכֶּר כְּאֵלֹו עֲשִׂיתָם אִזְוֵה מִזוּה נִהְנַעְלַתְמָם מִמֵּנָה: ג הוּוּ זְהִירִים בְּרִשׁוֹת. אִחַס הַמַּתְעַסְקִים בְּלִרְכִי לְבוֹר אֵלֵּא שֶׁאִחַס לְרִיכִים לְהַתּוֹדַע

שפה אמת

לְהַסּ פְּנָאֵי לֹא לְתוֹרָה וְלֹא לְדָרָא מִיָּמ הוּוּל כְּתוֹרָה עִם דָּרָא וּפִי כְּאֵלֹו עֲשִׂיתָם מִלֵּאכְהָ, אִחֲכִי כִּי הוּוּ זְהִירִין בְּרִשׁוֹת כִּי הַעוֹסְקִי לְבוֹר לְרִיכִין הִרְבָּה פְּעֻמִּים לְהַרְשׁוֹת וּמִלְכוֹת וְלֹא לֹא אִחַר הוּוּ הִי אֹמֵר כְּדִלְקָמָן מְשׁוֹם דַּעֲיָן אִחַד הוּוּ עִם הַקּוֹדֵם:

הוּוּ זְהִירִין בְּרִשׁוֹת כִּי לְכְּאוֹרָה מֵה כְּכָךְ וְחֵמוּ עֵלָה טוֹבָה קִמְלִל לְהַיִּל מִמוּנֵו אִיכּוּ דְאִפְסִיד אֲנַפְשִׁי וְאוּלִי כִּינן בְּלֹא יוֹעִיל שִׁיךְ נְמוּ לֹא תַחֲסֵם: **בְּהַרְעִיב** אִחַס הַמַּתְעַסְקִים כִּי מִבְּמַעַ דְּבִרְשׁוֹת נָוִי וְלֹא זִיכְרָאֵל וְלַעִיל (פִּיֵּא מִי) הַבִּיא הַרְעִיב רֵאִי

היא מדרגה הפחותה ותחתונה וכלל החיות שבעולם הוא מהתורה וסוף דרגא תתאי היא התורה שבתוך הטבע וזה סוף ענין תורה שבע"פ שימצא האדם התורה מעצמו וז"ש סופה בטלה שאין לה הסוף כנ"ל, וממילא ידבוק בו עונות וגוררת עון שיוכלו עונות לגרור אחריו, ולשון הרע"ב ורש"י ז"ל פשוט שע"כ יש לו איזה פרנסה כדי לחיות וכשאין תורתו תוך פרנסתו והיינו שהפרנסה שהיא חיות הגוף אינה באמצעות דבקות התורה והיא בפ"ע א"כ הגוף בפ"ע ובמ"א כתבנו פי' פנימי על משנה זו והכל אחד למשכיל:

(* **הָרַךְ** זְהִירִין בְּרִשׁוֹת הֵיִינוּ דְבַר הַרְשׁוֹת שׁוֹה צִרִיךְ זְהִירַת

וּשְׂמִירָה גְדוּלָה כִּי הִיצֵה"ר מִסְתִּיר בְּתַאוּוֹת דָּאָרְם אִכִּילָה שְׁתִּי כִּי שִׁינִי נִרְאָה כְּמַעוֹרֵב תוֹךְ הַקְּדוּשָׁה וְנִרְאִין כְּאוֹהֲבִין הֵיִינוּ שְׂמִדוּבִקִין בְּהַקְּדוּשָׁה וּבְאַמַּת אִין מִקְרִבִין עֲצָמָן לְהַקְּדוּשָׁה רַק לְצוּרֶךְ עֲצָמָן לְגַנוּב וּשְׂתִדְבַק הָאָדָם בְּהַתַּאוּוֹת וּכְמִ"ש בִּס' כְּתֵר ש"ט ע"ל ק"ק שְׁחִיטָהּן בְּצַפּוֹן ע"ש וְהוּוּ כְּנִי"ץ, וְהַמְּפָרְשִׁים ז"ל פִּירְשׁוּ רִשׁוֹת שְׂרִים וּשְׁנֵי הַפִּירוּשִׁים אַתָּה כִּי לְהִיֹּת קָדוֹשׁ בְּעֵינֵי הַרְשׁוֹת הַסֵּדֵר ע"י שְׂרִים שְׁלִמְעֵלָה וְע"כ הַהִיָּלּוֹק שְׁכַשְׁעוֹסֵק בְּתוֹרָה דְּבוּק בְּחִיִּים לְאִשֶׁר כוֹלָה קוֹדֵשׁ קְדָשִׁים אֲבָל בְּעֵינֵי הַרְשׁוֹת אֵף שֶׁהַחִיּוֹת רַק מִתִּי חִיִּים אֵךְ שְׁעִי כְּלִי הַמְּקַבֵּל נִתְרַחַק הַדְּבַר מֵהַקְּדוּשָׁה ע"י צִימְצוּמִים וְזוֹ עֵינֵי הַשְּׂרִים, הַמְּשַׁל יְמֵי הַחוּל עֲנָק יְמֵי עֲבוּדָה ע"י שְׂבָא הַשְּׁפַע ע"י הַמְּלֵאכִים וְצִרִיכִין עֲבוּדָה רְבָה, פִּי' זֶה כִּי עֲבוּדָה הִיא הַתְּעוֹרְרוֹת מִלְּמַטָּה כִּי לְעוֹרֵר וְלִהְיֵשֶׁךְ שְׁפַע לְהַשְׂרִים זֶה תְּלוּי בְּעֲבוּדַת הַתַּחְתּוֹנִים, אֲבָל הַדְּבָקִים בְּהַקְּבִיָּה וּשְׁכִינְתִּי בּוֹצֵאִין חֶסֶד וְרַחֲמִים אֵף שֶׁלֹּא כְּפִי הַדִּין וּלְפַעְמִים מְעוֹרְרִין לָהֶם כְּשִׁמְיָם גִּבֹּר בְּלִי הַתְּעוֹרְרוֹת כִּלְהֵם כְּמִ"ש (פְּסָחִים קִי"ו א') שְׂרָתָה עֲלֵינוּ [שְׁכִינָה] (ר׳וה"ק) וְאַחֲכִי אֲכַר כִּי, וְלִזְוֹת טוֹב לְהִיֹּת דְּבוּק בְּמִצְוֹת אֲבָל לְהַתְּדַבֵּק מִתּוֹךְ דְּבַר הַרְשׁוֹת צִרִיךְ שְׂמִירָה גְדוּלָה כִּי זְכוֹת הַמִּצְוָה מְסִיעֵי וְכֵן זְכוֹת תוֹרָה הַקְּדוּשָׁה כִּי הַעִיסָק בָּהֶם לֹא יִשְׁכּוֹל כִּי יִכּוֹלָה שְׂתַרְחֵם, אֲבָל בְּדַבְּרֵי הַרְשׁוֹת אֵף שֶׁנִּמְצָא גִבֹּר סִיעֵי כְּנִי"ץ שְׁע"כ יֵשׁ חִיּוֹת כְּנִ"ץ

היה אומר, עשה רצונו כרצונך, כדי שיעשה רצונך כרצונו. במל רצונך

ר"ע מברטנורה

להתמודע לרשות כדי לפקח על עסקי רבים. הוו זהירים וכו': ד עשה לטוב כללוקך. פור ממוך בחפני שמים. כללוקך. כאלו פורת אותה בחפליך. שאם עשית כן יעשה לטובך

שפת אמת

מנ"ק אבל אין מקרבין אלא לצורך עצמן כדי לעלות שגם הם צריכין עלי, ולכך א"ע כו' בשעת דחקו, אבל העוסק בתורה ומצוות יש לו סיוע מכל צדדין ושומר מצוה לא ידע ד' רע כנ"ל, גם פי' נראין כאוהבין כו' כי נדמה לעינים שכבר הומשך כח היצר ונגבר נגדו והמשיכו להיות בטל להקדושה שבדבר כדי

הרשות, אבל השוחד יעור וע"י ההנאה נדמה שמסכים לזה ורק כדי לגנוב כמ"ש במ"א:

עשה רצונו כרצונך כו', ודאי יש לאדם לעשות רצון הבורא ב"ה ביותר רצון וחשק ותשוקה מרצון עצמו, אבל יש לפרש בעשיות רצונך תעשה רצונו כ"כ כמו רצונך שישחתך רצון המקום בכל דרכיו להיות לשם שמים ולא יהי' בהמעשה עבור רצונו יותר מעבור רצון המקום שבוה המעשה עצמו ועי"ז לא יהי' לו רצון אחר כלל, וד"ש שיעשה רצונך כרצונו כלומר שלא יהי' לך רצון רק לעשות רצונו ית' וסיפא בטל רצונך מפני רצונו יש לפרש ג"כ להיפוך ממשושו, כשעושה רצון המקום ב"ה לא יהי' מעורב רצון עצמו כלל אף לקבל פרס וכדומה, הגם שצריך להיות שמח בעשיות המצוה שזוכה לעשות רצון הקב"ה מ"מ יהי' עיקר העשי' כדי לעשות רצונו ב"ה בלבד, ורצון עצמותו יתבטל לעיקר המכוון לעשות רצון המקום ב"ה כנ"ל, וד"ש באהרן ויעש כן פרש"י שלא שינה ואיך בכח אנושי לעשות כל המצוה ממש כאשר צוה השי"ת והלא גבהו דרכיו כו' אך ע"י שמבטל באמת כל רצון עצמו ועושה רק כדי לעשות רצונו ית' בלבד כאשר צוה, נקרא כן שעשה, כי ע"ז אמרו ז"ל מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, רק שצריך להיות מוכן בכל רצונו לעשות רק רצון המקום ב"ה כנ"ל:

(*) **עשה** רצונו כרצונך כ"כ הפי' במ"א כמו כשמרגיש האדם חמדה ורצון בלבו מיד עושה הדבר בלי ישוב לבד כשיש ס' איסור בדבר כן צריך להיות כשמרגיש האדם שכן רצון הקב"ה, ואין פי' ביטול כמו שטועין השוטים וסבורים שכשמכניע עצמו ואינו עושה כרצונו רק כרצון הקב"ה נק' ביטול רצונו, אינו כן כי פי' ביטול שאינו כלל כמו ביטול איסור שע"י שיש הרבה היתר בטל ונהפך איסור להיות היתר כן יהי' בעיני האדם חשבון גודל רצון הקב"ה נגד רצונו שע"ז כשירגיש שכך רצון הקב"ה יהי' רצונו בטל ממש כעפר כאילו אינו כלל ועי"ז זוכה להיות נהפך רצונו ממש לטוב, וזה הענין אמת דכתיב אשר יעשה אותם האדם וחי בהם פי' זה כנ"ל ע"י שעושה רצון

רצונך מפני רצונו. כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך. הלל אומר.
אל

ר"ע מברמורה

לעונך כרלונו. כלומר יתן לך טובה בעין יפה: כדי שיבטל רצון אחרים. יפר עלת כל
הקמים עליך לרעה. ואני שמעתי שאין זה אלא דרך כבוד כלפי מעלה והרי הוא כאלו
כתב

שפת אמת

רצון הקב"ה בחשק עצום סי פעמים כדרי שיבטל רצון אחרים כי הרע"ב
ויותר מכמו שהי' עושה רצון עצמו
בפרט אם רואה רצון הקב"ה נגד רצונו
שהוא בטל ומבוטל כלא הי' וכמו כן
כשעושה מצות הבורא אין לו שום רצון
או לשום ענין ומחשבה בעולם רק לזה

ע"י שנתברר אצלו שכל הרצונות כעפר ממש נגד רצון הקב"ה ע"י [זה] נהפך
גוף אברי האדם שרצונם לעניני עוה"ז עכ"ז ע"י ביטול הרצונות כנ"ל נהפך
ונעשו כל רצונותיו לטוב וכנ"ל וזהו ג"כ ענין בע"ת שהמרירות עצום יותר מס"פ
נגד האוות העבירה ע"י [זה] בטל העבירה ונמשך אחר הטוב ונהפוך כנ"ל, וז"ס
ביטול איסורין:

ויש לפרש כרצונך כפשוטו שיהי' המעשה כפי הרצון לא בשקר, כי באמת
נמצא רצון טוב בלב כל איש ישראל, ומה שעושין יותר מהרצון אינו
דבר של קיימא דכתוב דובר שקרים לא יכון כו', אך אם באמת עושה ככל
רצונו אף אם הוא מעט יש בו ברכה. וע"ז נאמר טוב מעט בכוונה. והשכר
ע"ז שיעשה רצונך כרצונו, כלומר כמו שקשה להיות הרצון באדם בשלימות
כמו המעשה כמו כן קשה לתחוננים לקבל השפעת השי"ת כפי רצונו ב"ה.
ולכן צריך ההשפעה להשתנות, אך הבר לבב שעושה כל מעשיו כפי רצונו ממש
משלים לו הקב"ה שעושה לו כל צרכו כרצונו ית' פי' בלי השתנות כנ"ל. וזה
י"ל ג"כ ויעש כן אהרן שלא שינה פי' שלא נמצא במעשה אהרן שינוי והי'
המעשה ממש כמו הרצון כנ"ל וי"ל עוד סיוע המשנה בטל רצונך כו' שג"כ שכר
אדם הנ"ל שעושה המעשים רק כפי הרצון, כי הרצון יכול להתבטל לשמים
בנקל יותר מהמעשה כי הוא גשמי, ולכן בשכל המעשים כפי הרצון ואין
ואין מתגברין עליו אי"כ יכול אח"כ לתקן הכל ע"י ביטול רצונו לרצון השי"ת.
אך אם המעשים מתגברין על הרצון קשה לבטלם כנ"ל:

(*) וי"ל עוד זהו ה"י הוא כי וודאי כל האדם צריך סיוע מהשי"ת שיוכל להיות
זך ונקי מכל חטא רק ברצון השי"ת והעצה היא המצות כמ"ש
רצה המקום לזכות כו' פי' לזכך האדם לפיכך הרבה להם תורה ומצות כי
בזוה"ק כי המצות הם עצות, ביאור הענין שיש מ"ע ול"ת ע"י שהאדם
עושה רצון השי"ת במ"ע אף שהוא נגד רצונו היינו שעדיין אין רצון האדם
בשלימות להסכים לרצון השי"ת עכ"ז עושה רצון המקום ב"ה בחשק גדול כמו
שהי' עושה רצון של עצמו בחשק ותאוה ושמחה, כן עושה רצון השי"ת
[אע"פ] שאין גוף רצונו מושך לזה עדיין, ע"ז מועיל שהשי"ת מכניע
רצון האדם להיות שוה ומוסכם לרצון השי"ת וז"ש שיעשה רצונך שיהי'
כרצונו

אל תפרוש מן הצבור, ואל תאמין בעצמך עד יום מותך, ואל

ר"ע מברטנורה

כתב כדי שיבטל רעונו מפני רעונו. כלותה שאמרו בפרק במה אשה (דף ס"ג) כל העושה מילה כתקנה אפי' גזר דין של שבעים שנה מתבטל מעליו: אל תפרוש מן הצבור. אלא השמתך בלדתם שכל הפורש מן הצבור אינו רואה בנחמת הצבור: ואל תאמן בעצמך עד יום מותך. שהרי יוחנן כהן גדול שמע בכהונה גדולה שמונים שנה ולבסוף

שפת אמת

ויל כי וודאי רעון אחרים הוא הפורעניות כי מאלו ית' לא תלא שום דבר רע רק טוב אך המקטרגים כו':

אל תפרוש מן הצבור אף שפ"ע יש לו התרוממות מדריגה:

ואל תאמין בעצמך עד יומ' משמט

שאו ביום המיתה גופא אינו בכלל זה כי הילכך פוסק ממנו (הגם דמלינו בספרים שרק אז מתגלגל הילכך י"ל ברשע איירי שם וכן בלדיק) כמ"ש אין שלטון

ישראל לטוב הוא, כי חלק ד' עמו רק שמוסתר ברצונות אחרים, וע"י שמירת הל"ת לבטל רצון היצה"ר נגד רצון המקום מועיל להסיר ממנו הרצונות לבטל רצון אחרים מפני רצונו האמת שהוא רק לעבודת השי"ת שכבר פעל זה במ"ע שהוא עיקר רצונו כן כמ"ש לעיל: [*ע"י שפ"א פ' בחקותי ש' תרל"ח ופ' בהעלותך ש' תרל"ה]:

עשה רצונו כרצונך אח"כ בטל רצונך פי' שאחר תיקון המעשים צריכין לבטל הכל אליו ית', כי בכ"מ שיש יותר תיקון שולט היצה"ר כענין מי

שגדול מחבירו יצרו גדול ממנו, לכן העצה להתבטל אליו ית', ועשה רצונו הוא בחי' תשוקה ואהבה ושולט ע"ז עה"ר, והעצה אח"כ להתבטל רק אליו ית' וע"ז יבטל רצון אחרים שלא יתערב באהבה זו אהבות ורצונות זרים, וזה הגמר להתבטל אליו שע"ז זוכין לסיוע הבא מהשמים, [וי"ד עוד]

דהחוקרים מקשים איך שייך ציווי על אהבה שהיא תלוי' בסבע האוהב, ובודאי להנשבעים בסבע היא קושיא אבל בני' הם מוכנים למסור נפשם למעלה מן הטבע, ובאמת כפי מציאת מסירת נפש באיש ישראל כך גדר האהבה אצלו, ולכן אחר מס"ג באחד כתי' ואהבת, ובאמת בעוה"ז יש אהבות רבות כ"א לפי טבעו, אבל אהבה אמיתית בעצם צריך להיות בכל' ברי' להיות נמשך אחר בוראו והיא אהבה בעצם, אך הקב"ה הסתיר האמת ע"י התלבשות כ"ד כטבע, והרצונות המסתעפים ע"י הטבע מסתירין רצון האמת, וע"ז אמרו בטל רצונך מפני רצונו פי' כדי שיתגלה לך רצון האמת אליו ית', וכן הפי' מסירת נפש, נפש הוא רצון, וע"י ביטול הרצונות שלא לה' המה, אז זוכה להתגלות רצון האמת:

ואל

ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו, ואף תאמר דבר (שאי אפשר) שאפשר
 לשמוע שסופו להשמע, ואף תאמר לכשאפנה אישנה, שמא לא תפנה:
 ה הוא היה אומר, אין בור ירא חטא, ולא עם הארץ חסיד, ולא הביישן
 למד ולא הקפדן מלמד, ולא כל המרבה בסחורה מחכים, ובמקום
 שאין

ר"ע מברטנורה

ולבסוף נעשה לדוקי: ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו. אם ראת חברך שבת
 לידי נסיון ונכשל, אל תדינהו לחובה עד שתגיע לידי נסיון כמותו ותגלל: ואל תאמר
 דבר שאי אפשר לשמוע שסופו להשמע. כלומר לא יהיו דבריך מסופקים. שאי אפשר
 להבינם בתחלה ובעיון ראשון, ותסמוך שאם יעמיק השומע בהם לבסוף יבינם, כי זה
 יביא בני אדם לטעות בדבריך ושמו יטעו וילאו מן הדת על ידיך. פירוש אחר לא תגלה
 סודך אפילו בינך לבין עלמך ותאמר שאין כאן מי שישמעך לפי שסופו להשמע כי עוף
 השמים יוליך את הקול, והגירסא היא לפי פי' זה שסופו להשמע. אבל רש"י גורס ואל
 תאמר דבר שאפשר לשמוע שסופו להשמע ובדברי תורה מדבר. אל תאמר על דבר
 תורה שאתה יכול לשמוע עכשיו שתשמע אותו לבסוף אלא הט אזיך ושמע מיד:
 לכשאפנה. מעסקי אעסוק בתורה: ה בור. ריק מכל דבר ואפי' בטיב משא ומתן אינו
 יודע. והוא גרוע מעט הארץ. תרגום והאדמה לא תסס. וארעא לא תבור: ולא עם
 הארץ חסיד. אבל ירא חטא אפשר שיהיה שהרי הוא בקי בטיב משא ומתן: ולא
 הביישן למד. שמתבייש לשאול שמה ילעיגו עליו. ישאר תמיד בספקותיו: ולא הקפדן.
 הרב שמקפיד על התלמידים כששואלים אותו לא ילמד כראוי. אלא לריך שיסביר פנים
 בהלכה לתלמידיו: ולא כל המרבה בסחורה מחכים. דכתיב (דברים ל') ולא מעבר
 לים

שפת אבת

שלטון ביה"מ ואפשר ז"ט ותשחק ליום
 אחרון ע"ט ברש"י שאז הלדיק שמח כי
 ביום זה אין לו להתיירא מילה"ר, ואולי
 הפי' עד יו"מ ומכ"ט ביום המות עלמו
 ובס' מילי דאבות כ' ג"כ דעד ועד בכלל,
 ויל"פ יום מותך לשון השפלה כמ"ט במד'
 ג"כ על אין שלטון ביום המות וא"כ
 כשרואה שטומד בלדקו גם בעת השפלה
 אז יוכל להאמין בעלמו:
ואית את חברך עד שתגיע למקומו,
 כלומר ולמקום חבירך א"א

(*) **ואף** תדין כו' שלא ירד להתבונן
 בדבר שנראה גרוע ממנו כי
 א"י ענינו ואם הי' מסתירין לו כיוצא
 בזה אם הי' טוב ממנו:
 (*) **ולא** כל המרבה בסחורה מחכים
 וי"ד דמשמע הא מקצתן
 מחכימין גם מאי קמ"ל, וי"ד מרבה
 בסחורה אף בתורה שרוצה להמשיך
 מרחוק כמ"ש מברוק תביא לחמה וז"ש
 הרע"ב

להגיע לעולם כי לא כל דעות נכ"ח שוות ולכן א"ת לחברך כלל:
רכשאפנה אשנה. פי' אף אם כוונתו לש"ס שיהי' לו אח"כ דעה מיושבת
 בלימודו יותר, מ"מ אם לא עכשיו אימתו:

שמה לא תפנה פי' בשביל שתאמר כך לכן יעשו אותך שלא תוכל באמת
 להפנות ואומרים בשם הרבי **מקצק** ז"ל הפי' שמה אהה איש של
 לא תפנה כי נשתלחת לזה העולם שתלמוד הגס שלא תפנה:

ולא כל המרבה בסמ"ת, פי' דאי אמר לא המרבה בסחורה מחכים היא
 דכלל

שאין אנשים השתדל להיות איש: י אף הוא ראה גולגולת אחת שצפה על פני המים אמר (לה) על דאמפת אטפוך וסוף מטיפיך יטופון: ו הוא היה אומר מרבה בשר מרבה רמה מרבה נכסים מרבה דאנה. מרבה נשים מרבה כשפים, מרבה שפחות מרבה זמה. מרבה עבדים מרבה גזל. מרבה תורה מרבה חיים, מרבה ישיבה מרבה חכמה, מרבה עצה מרבה תבונה. מרבה צדקה מרבה ישות, קנה טוב קנה לעצמו

רע מברטנורה

ליס היא. אין התורה מזויה באותם שהולכים מעבר לים: ובמקום שאין אנשים. ליסב בראש ולהורות הוראות: ו על דאטפת אטפוך. רשע היית ומלכטס את הבריות ומליפן בנהר. ובאותה מדה מדדו לך: וסוף מטיפיך יטופון. שלא היה הדבר מסור בידן להרגך אלא לבית דין והקב"ה מסרך בידן שמגלגלים חובה ע"י חייב. ועמיד הוא אחר כך לתבוע מהן מיתמך: ו מרבה בשר מרבה רמה. המרבה באכילה ובתיה עד שנעשה שמן ובעל בשר. מרבה עליו רמה בקבר. וקשה רמה למת כחמת בצבר החי. וקמשמע לן האי תנא שכל רבויין קשים לאדם. חזן מרבו תורה וחכמה ולדקה: מרבה דאנה. שמא יגלוהו מבית המלך או שמא יבואו עליו לסטים ויהרגוהו. ומסיד אחד היה מתפלל המקום ילילני. מפוזר הנפש. ושאלו ממנו מהו פזור הנפש. אמר להם שיהיו לו נכסים מרובים מפוזרים במקומות הרבה ולריך לפזר נפשו. לחשוב לכאן ולכאן: מרבה גשים מרבה כשפים. סדרא נקיט ואזיל. בתחלה אדם מקשט עצמו ואוכל ובתה ומרבה בשר. ואחר כך מבקש להרבות נכסים. ולאחר שהרבה נכסים ורואה שיש בידו סיפוק לפרנס גשים רבות. הוא מרבה לו גשים. ולאחר שהרבה גשים כל אחת לריבה בפחה שתשמנה. הרי מרבה שפחות. וכיון שיש לו בני בית מרובין לריך לשדות וכרמים לספק יין ומזון לבני ביתו. ומרבה עבדים לעבוד השדות והכרמים. לכך הן גטויין כסדר זה: מרבה תורה מרבה חיים. דכתיב (דברים ל') כי הוא חייך ואורך ימים: מרבה חכמה. שנותן טעם לדבריו. והסברות שלו מתישבות על לב השומעין: מרבה ישיבה. הרבה תלמידים מתקבלים ובאים לשמוע בכרותיו. ואית דגרסי מרבה ישיבה. מרבה חכמה. מי שמרבה בתלמידים. התלמידים מחדדים אותו. ומרבין ומוסיפין על חכמתו: מרבה עלה. מי שמרבה ליטול עלה. מרבה תבונה. מבין דבר מתוך דבר. מעלות שיעליו ונתנים לו: מרבה לדקה מרבה שלום. שנא' (ישעיה ל"ב) והיה מעשה הדקה שלום אל

שפת אמת

דכלל הוא שאין באפשרות להתחכם כלל הרע"ב ולא מעבר לים כמ"ש בענר מי שמרבה בסמורה קמ"ל דרק לא כל הנהר ישבו בו' והבן היטב זה: כי לפעמים ימלא זה אבל היא מילהא אל

דלי"ש וכ"כ הרע"ב אין התורה מזויה

בקביעות אבל לפעמים מתחמי ואף כי יפה ת"ת עם ד"א מ"מ ד"א יהי' ספל לת"ת והריבוי יהי' בתורה היינו רוב היום בתורה:

מרבה עבדים מרבה גול. אין הפי' שהעבדים יגזלו לזורך עלמס דא"כ מה לי שהם עבדים שלו או דאחריני רק הפי' שיגזלו. עבור הכעלים ובהמותיו כמ"ש בעבדי לוס:

מרבה לדקה מרבה שלום. יל"פ כלפי מעלה שלא יהרהר העני וכמ"ש

לעצמו. כנה לו דברי תורה, קנה לו חיי העולם הבא: ה רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ומשמאי, הוא היה אומר, אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך, כי לכך נוצרת, המטה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי, ואלו הן, ר' אליעזר בן הורקנוס, ורבי יהושע בן הנניא, ורבי יוסי הכהן, ורבי שמעון בן נתנאל, ורבי אליעזר בן ערף; הוא היה מונה שבחן, רבי אליעזר בן הורקנוס, בור סיד (ניא סוד) שאינו

ר"ע סברטנורה

ח אל תחזיק טובה לעצמך, לומר הרבה תורה למדתי, ולפי שהוא לא הניח לא מקרא, ולא משנה הלכה, והגדה, שלא למד, היה אומר כן: בור סוד, גרסינן, ולא

שפת אמת

אל תחזיק טובה לעצמך [ע"י קנין וכמ"ש או יחזק במטווי יע' שלום לי: פ"ג בהמכתב]: * ע"י במד"ר פ' בהר]:

(* **בור** סוד שאינו מאבד טפה, פי' **קנה** ש"ע קנה לעצמו קנה לו ד"ת כו' קשה דכש"ט עולה ע"ג שיש כתר תורה:

קנה לו ד"ת כו' זה ענין גדול יותר ממ"ש קודם מרבה תורה שיש לו קנין בהתורה וכמ"ש לקמן במ"ה דברים התורה נקנית:

ריב"ז קבל מה"ש כי יונקן ב"ע שנשקף כל עוף שפרח עליו בשעה שעסק בתורה כדל"י בגמ' (סוכה כ"ח) אינו בגדר מקבל ללמד לאחרים רק ריב"ז קבל כו':

אם למדת תורה הרבה אית טובה לעצמך יל"פ כי אם ילמוד תורה הרבה או יוכה ע"י התורה שלא יחזיק טובה לעצמו משל"כ הלומד מעט או מיד מ"ט לעצמו וריב"ז אשר לא הניח כו' אמר זה כי כל מה שהאין ולומדן ד"ת יודעים שלא להחזיק טובה:

המטה תלמידים כו' ר"א בן הורקנוס כו' מסתמא מונה אותם כסדר זקנתן דל"א לומר שמונה, אותם כסדר גדולתן דהא אבא שאל אמר דל"א ב"ע גדול מכולן והוא נמנה באחרונה, וכסדר חשיבותן א"א דר' יוסי ה"י לריך, להיות בראשונה דה"י כהן רק כסדר זקנתן, או אפשר שמונה אותן כסדר שנעשו תלמידיו והף שר"א בן הורקנוס נעשה תלמיד מאוחר, יכול להיות שהם נעשו עוד יותר מאוחרין: [* ע"י פד"א פ' א' ולע"ק]

מונה שבחן מכאן הוליא הסמיג [לאין ט'] דבפני אוהביו מותר לספר בשבחו ש"ח ולא יבוא לידי גטותו ובלא זה י"ל דהפ"י שלא להרבות בכל השבחים ר"ל לספר שבח א' לא יבוא לידי גטותו והרב חידא ז"ל מתוך דרך שלא בפניו אל יספר והכא בצניעה הוי וכעין מ"ש חז"ל דבפניו לית ב"י משום ליבגא בישא:

בור סיד שאינו מאבד טפה, י"ל הכוונה על מ"ש עליו (סוכה כ"ח) שלא אמר דבר שלא שמוע מפי רבו כו' פי' שהחזיקו בקרבנו ולא אמר לאחר זה ב"ס שאינו מ"ט:

שאינו מאבד טפה. רבי יהושע בן חנניא אשרי יולדתו. רבי יוסי הבתן חסיד. רבי שמעון בן נתנאל ירא חטא. ורבי אלעזר בן ערך כמעין המתגבר. הוא היה אומר. אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים. רבי אליעזר בן הורקנוס בכף שני. מכריע את כולם. אבא שאול אומר משמו. אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים. ורבי אליעזר בן הורקנוס

אף

ר"ע מברטנורה

ולא בור סיד כלומר כבוד טוח בסיד: שאינו מאבד טפה. כך הוא אינו שוכח דבר א' מתלמודו: אשרי יולדתו. מאוסר במדות טובות עד שכל העולם אומרים עליו אשרי מי שיוולדתו. וי"א על שם שהיא גרמה לו שיהא חכם. שהיתה מחזרת על כל בתי מדרשות שבעירה. ואומרת להם שבקשה מהם בקשו רחמים על העובר הזה שבמעט שיהיה חכם ומיוס שגולד לא הוילאה ערסתו מבית המדרש. כדי שלא יכנסו בזניו אלא דברי תורה: חסיד. שבושה לפניו משורת הדין: ירא חטא. מחמיר על עלמו ואוסר עליו דברים המותרים מיראתו שזא יבא לידי חטא. דאם לא כן מאי רבותא אפילו עם הארץ אפשר להיות ירא חטא: מעין המתגבר. לבו רחב ומוסיף לפלול וסברות מדעתו: אבא שאול אומר משמו. של רבן יוחנן בן זכאי: ואלעזר בן ערך

שפת אמת

שאינו מאבד טפה והגם שלא הי' שיש נקודה [טובה] בכל איש לו גירסא דינקותא שהתחיל ישראל רק אם שומר נפשו שדא יהי' ללמוד בן כ"ח שנים כדאי' בפדר"א, מ"מ הי' זכרן גדול ע"י שהי' חביב עליו

ביותר כ"ד של התורה הי' מדבקו בגופו ממש ולא אבד טפה:

אשרי יולדתו, שהיו בו מדות טובות והיו כולם משבחים אותו אשרי יולדתו אשרי שזה גידל בו כמ"ש חז"ל, ובאבות דר"ג פי"ד אי' שקרא עליו והחוט המשולש ע"ש שדחקו צפי' ונראה כי אצלו ואמו היו לדיקים וגם הוא השלישי לדיק לכן נק' חוט המשולש וזה ענין א' עם אשרי יולדתו: **ירא חטא.** שהי' מתפלל להיגלל מחטא כמו המחירא מהארי מתפלל:

אם יהיו כל חכמי ישראל בו, לבד מריב"ז הרב שלא הגיה בו וודאי הי' גמי בור סיד בו' ומ"מ גם [התיק] מודה למ"ש לקמן דרואה אני את דברי ראב"ע בו' ויותר אי"ש לפי' הרע"ב דלא פליגי ע"ש:

כל ח"י בז"מ. הי' נראה כל א' צפ"ע עם ר"א אך מלשון אף עמהם משמע ממש נגד כל החכמים:

ובענין אי ראב"ה מכריע אי ראב"ע נראה שזה הפלוגתא דסיני ועוקר הרים הי' מיניהו עדיף וקי"ל דסיני עדיף וכן כאן ואולי דלענין לב טוב לכ"ע קי"ל כראב"ע דזה תלוי בסברא והיינו עוקר הרים, עוד י"ל דשם מיירי כשגריכין לא' מהם להילכו או לשאר דבר אבל מ"מ יש לומר שיש עוקר הרים כל כך שידוע יותר מהסיני מחמה החריפות שלו:

אבא שאול אומר משמו בו' י"ל דשניהם אמת וראב"ע נעשה תלמידו אח"כ וראי' לזה דלא אמר וראב"ע אף עמהם כמ"ש ור"א בן הורקנוס אף עמהם: מכריע

אף עמהם, ורבי אלעזר בן ערך בכה שניה מכריע את כולם: אמר להם צאו וראו, איזו היא דרך ישרה שידבק בה האדם. רבי אליעזר אומר, עין טובה, רבי יהושע אומר, חבר טוב, רבי יוסי אומר, שכן טוב, רבי שמעון אומר, הרואה את הנולד. רבי אלעזר אומר, רב טוב. אמר

ר"ע מברטנורה

ערך צדק שניה. מלאחי כמובן דאבא שאול לא נחלק על ה"ק. ושני הדברים אמרם רבן יוחנן בן זכאי ושניהם אמת. דלענין הבקיות והזכרון היה רבי אליעזר מכריע. ולענין המריפות והפגשול היה ר' אלעזר בן ערך מכריע: מ עין טובה. מסתפק במה שיש לו ואינו מבקש דברים יתירים ואינו מקנה כשרואה שיש לחבריו יותר ממנו: חבר טוב. שמוכיחי כשרואה אותו עושה דבר שאינו הגון: שכן טוב. מזוי אללו בין ביום בין בלילה. ואילו חבר טוב אינו מזוי אללו בכל עת: הרואה את הנולד. לופה ומביט במה שעתיד להיות ומתוך כך נמלא מחשב הפסד מלוה כנגד שכרה. ובכך עבירה כנגד הפסדה: לב טוב. לפי שהלב הוא המניע לכל שאר הכחות והוא המקור בממנו נובעים כל הפעולות, והע"פ שיש לפעולות אברים מיוחדים מ"מ הכח המעורר לכל התנועות הוא בלב לפיכך אמר רבי אלעזר לב טוב. ומפני זה אמר רבי יוחנן בן זכאי רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריהם: איזו

שפת אמת

בו חסרונות ושיהי' כפי המחזיק ברכה זה **זכריע** את כולם, וק"ק לפי"ז למה שדימות הנפש ואז שורה בו ברכה כנ"ד: פסקו בהגור של עכנאי כרוב ושוב הלך הוא מכריע, ובאמת מן השמים הסכימו כך מפני שמכריע, וי"ל דאחרי

רבים להטות משמע אף שמטין דאל"כ מה הט"י שייך:

רא"א עין טובה כלפי שהי' צור סיד שאמ"ט וע"י עין טובה שאינו רואה של חבריו השכל נתן שזה מביא זכירה וכן הרואה את הנולד מציאו ליראת חטא קזה הי' מדת ר"ש, וענין ההפרש בין עין טובה ללב טוב כי עין טובה הוא ג"כ הפארת לעושה כו' וכדרכי לעיל ואינו זוכה וז"ש טוב רואי מזכר לתלמודו אבל פי' לב טוב אף שאינו רואה מצימה מ"מ רואה לבו שיהי' מובה לכל וי"ל עוד כי עין טובה היינו שמה שיש לאחרים הוא רואה בעין יפה אבל לב טוב הוא שרואה לרעה על חבריו שיהי' לו גם אם אין לו כלל או יהי' לו יותר או לעשות פעולות להטיב לאחרים זה נק' לב טוב:

חבר טוב, שיהי' חבר טוב לחבריו:

ר"ט אומר הרואה את הנולד פי' בכ"ד מתיישב היטב מה יהי' תוכן הדבר והוא מכוון למדתו ושבתו דר"ש הי' ירא חטא, וכן מ"ש אח"כ לב טוב על ראב"ע שהי' מעין המתגבר זוכים למעין המתגבר ע"י לב טוב וראב"ה עין טובה לכן הי' צור סוד שאמ"ט ע"י שלא הביא קנאה בחבריו לא נהנו גם בו עין וזכר הכל וע"ד טוב עין הוא יבורך ניתן לו ברכה זו ורי"א חבר טוב ע"י שהי' מילדותו אלל חברים ומכמים בביהמ"ד:

רב טוב להיות נכנע ורך קנה להטות עלמו לכל לך:

אמר להם, רואה אני את דברי אליעזר בן ערך מדבריהם, שבכלל דבריו דבריהם, אמר להם, צאו וראו איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם, רבי אליעזר אומר, עין רעה, רבי יהושע אומר חבר רע: רבי יוסי אומר, שכן רע, רבי שמעון אומר, הלוה ואינו משלם, אחד הלוה מן האדם כלוה מן המקום שנאמר, לזה רשע ולא ייטלם וצדיק חונן ונותן, רבי אליעזר אומר, לב רע, אמר להם, רואה אני את דברי ר' אליעזר בן ערך מדבריהם, שבכלל דבריו דבריהם: י הם אמרו ששישה דברים, רבי אליעזר אומר, יהי כבוד הבורך (ס"א תלמידך)

חביב

ר"ע סברטנורה

איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם, הולך לשאול מהם זה, ולא הבין מהך דבריהם הראשונים שהדרך הרעה היא היפך הדרך הטובה, לפי שלא כל מה שהוא טוב יהיה הפכו רע, כי מדות החסידות והוא העושה לפנים משורת הדין היא טובה ומי שאינו חסיד ומעמיד דבריו על דין תורה אינו רע, ואפשר היה לומר שאם ההסתפקות והוא עין טובה היא דרך טובה, בקשת היתרנות אינו דרך רעה, לפי שאינו מוסיף לשום אדם בזה וכן בשאר המדות, לפיכך הולך לשאול מהם אי זו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם: הלוה ואינו משלם, הוא הפוך הרואה את הנוגד שאם לא יטלם לא ימלא מי שילוו, ויהיה מוטל ברעב, ולא אמר הסתם מי שאינו רואה את הנוגד לפי שאפשר לאדם שאינו רואה את הנוגד, שלא יבא לידי הקלה, שילול עלמו בביא הנוגד ההוא: ולדיק חונן ונותן, הקב"ה שהוא לדיקו של עולם חונן ונותן למלוה מה שהוא זה חממו ולא פרע לו נמלא הלוה כשאר חייב למקום: י הם אמרו שלשה דברים, בדרך ארץ ובמוסרים ובמדות, דאלו בענין האכיל והמותר והפסור והחייב דברים הרבה אמרו אי נמי אלו השלשה דברים הוו מרגלא בפומיהו המיד: יהי כבוד חברך חביב עליך כשליך, ואימתי יהא זה כשלא תהא נוח לכעוש, שאם אתה נוח לכעוש אי אפשר שלא תזולל בכבוד חברך הרי דבור אחד, ושוב יוס אחד לפני מיתתך

שפת אמת

אמר להם לאו וראו כו' הגם ששמעו ששיבת דברי ר"א מ"מ הודו על האמת כפי מה שנראה לכל אחד ואחד:

הלוה ואינו משלם פ"י שאינו רואה את הנוגד וזה כלוה מן המקום כי כיון שנגזר בשמים שיהי' להבירו כסף זה רק הלוה לזה אי"כ לדיק הקב"ה לשלם לחבירו מה שמגיע לו גם י"ל כמ"ש אם כסף תלוה מלוה להלוות והקב"ה ערב כשין על אמונתו הלוהו לשלם וזה לדיק חונן ונותן כמ"ש לדיק

הם אמרו ג"ד, ע"י ברע"ב ולפי' הראשון קשה דבד"א ודאי נמי אמרו טפי רק י"ל הפ"י כל משך הזמן שהיו תלמידים לרבי"ז:

ידיו כבוד חברך ח"ע כשליך ועי"ז א"ת נוח לכעוש כמו שאינו כועס על עלמו והרע"ב כ' להיפוך: ואל

חביב עליך כששך. ואל תהי נוח לכעוס, ושוב יום אחד לפני מיתתך. והוי מתחכם כנגד אורן של חכמים, והוי זהיר בנחלתן שלא תבזה שגשיכתן נשיכת שוער, ועקיצתן עקיצת עקרב, ודחישתן דחישת שרף, וכל דבריהם בנחלי אש: יא רבי יהושע אומר, עין הרע, ויצר הרע, ושנאת הבריות מוציאין את האדם מן העולם: יב רבי יוסי אומר, יהי סמון הברך חביב עליך כששך, ותתקן עצמך ללמוד תורה, שאינה

ר"ע מברפנורה

מיתהתך. הכי כתיב. והשלישי הוי מתחמס כנגד אורן של חכמים וכו': סוב יום אחד לפני מיתהתך. לפי שאין אדם יודע אימתי ימות יעשה תשובה היום במה ימות למחר: והוי זהיר בנחלתן. שלא תנהג בהן קלות ראש: שלא תבזה. שלא תענש על ידן: נביכת שועל, רפואתו קשה לפי שבניו דקות עקומות ועקובות, ולריך הרופא להתוך הכשר באזמל ולהרחיב הנשיכה: עקילת עקרב. קשה מנשיכת נחש: ולמישתן. דבוקן: לחיבת שרף. כהכל היוצא מפי השרף. שסורף בשעה שהוא לוחש. פי' אחר. השרף הזה אינו מקבל לחם כשאר נחשים כדכתיב (ההלים נ"ה) אשר לא ישמע לקול מלחבים. כך תלמיד חכם אם תקניטנו ותבא לפייסו אינו מקבל פיוס: יא עין הרע. כמו עין רעה. שאינו מסתפק במה שיש לו ומחזר אחר דברים אחרים. ויש מפרשים עין הרע. שמכניס עין הרע במזמן חבירו או צנינו ומזיק לו: ושאלת הבריות. שאלת הנכס. ורמזים פי' שמואס הברת הבריות ואוהב ליבש ימדי. ואני שמועתי אדם קשה שמוציא עליו שאלת הבריות. וגורם שהכל שונאים אותו: יב התקן עלמך ללמוד תורה. שלא תאמר הואל ואני חכם. ואני אבא חכם. התורה חוזרת לאכסניא שלה ואני לריך לבקש אחרים: וכל

שפת אמת

ושוב יום א' לפני מיתהתך [* עי' שפ"א עה"ת ח"ה דף נ"א ע"ב]:
(*) והתקן עצמך ללמוד תורה. היינו להיות כלי בוכן לקבל דברי תורה וההכנה הוא הביטול בלב שלם שלא לרצות רק לידע מה רצונו ית'
ואל תהי נוח לכעוס וסוב יום אחד לפני מיתהתך, זקני זיל אמר בשם הקדושת לוי לאלו הכניס אל הס, דחישת כשארדם כועס נשמתו כהתלקת הימנו, וזהו ואל"ת נוח לכעוס שאם תכעיס אז נשמתו כו' וזהו מיתה ולריך אשה לבוב: **והי** מתחמס כו' ורק בתנאי והוי זהיר כו':

עין הרע ויה"ר ושאלת הבריות מוציאין כו' נגד קנאה ת"כ אשר נמי מוציאין א"ה מהעולם ע"ר קנאה יה"ר תאוה שאלת הבריות כבוד:
מוציאין א"ה מן העולם, לא נתפרש א"ה הכוונה קודם זמן המיוחד לו מסתלק ע"י מדות הללו או כשיגיע הזמן המיוחד והי' מוכן מלד איזה זכות לחיות עוד איזה זמן ורק ע"י שבא לו א' ממדות הללו הם מוציאין אותו כו':
יהי ממון כו' והתקן כו' וכל מעשיך כו' יל כי ר"י חסיד וג' דברים הללו מכוננים למ"ש חז"ל מאן דצבי למהוי חסידא יקיים מילי דאבות היינו התקן עלמך ללמוד תורה ולכן נקבע לימוד פרקי אבות קודם חג השבועות שהוא הכנה לת"ת וא"ל מילי דניקין היינו מ"ש ממון חבירך ח"ע כשליך וא"ל מילי דברכות היינו מ"ש וכל מעשיך יהיו לש"ש:

שאינה ירושה לך, וכל מעשיך יהיו לשם שמים: יג רבי שמעון אומר, הוי זהיר בקריאת שמע ובתפלה וכשאתה מתפלל, אל תעש תפלתך קבע, אלא רחמים ותחנונים לפני המקום, שנאמר, כי אל חנון ורחום

ר"ע מברטנורה

וכל מעשיך יהיו לש"ש. אף בשעה שאתה עוסק באכילה ושתייה. ובדרך ארץ. לא תתכוין ליהנות גופך אלא שמהיה צריך לעשות לזון קונך: יג הוי זהיר בקריאת שמע. לקרותו בעונתו. וכן בתפלה להתפלל כל תפלה ותפלה בעונתה: קבע. כאלו שיש עליו חובה דבר קבוע ואומר אימתי אפרוק מעלי חוב זה. אי נמי קבע. כאלו שקבוע לו לקרוא פרק אחד פרשה אחת שאומר אותה בקריאה בעלמא. ואינו אומרה בלשון תחנונים. כאלו שמבקש רחמים: כי אל חנון ורחום הוא. הלא בתחנונים ועל ידי התחנונים הוא

שפת אמת

הוי זהיר בק"ש כו' הוא מסוגל ליראת ית' לעשות כן כמ"ש חז"ל שנמשלה תורה במים שיורדין למקום גמוך כי חטא:
היום שאין לו נגיעה בעצמותו ע"י הביטור
לרצון הש"י:

שאינה ירושה לך, ובפסוק כ' מורשה ואיתא אל תקרי מורשה אלא מאורסה, אבל אית תורה ואית תורה, ויש תורה לגוף ויש תורה לנשמה, והנה אבות הראשונים תקנו בעובדא ממש כל דרך התורה עד שלא ניתנה, וזה היה באמת התיקון כה שניתן אח"כ התורה ע"י משרע"ה בכח הכנות האבות, והוא בחינת הקדמת געשה לנשמע, ויש לנו ב' התיקונים מהאבות שאנחנו יוצאי חלציהם בבנין הגוף ממש, ובשה רבינו שנקרא אביהן של ישראל בכח הפנימיות, שכל המלמד לבן הבירו תורה כאלו ילדו והוא בבחי' הנשמה ונפש, והתורה שקיבל מרע"ה בסיני מיוחדת היא לנשמת בניו והיא מורשה בכתוב אבל הקרי אמרו מאורשה שצריך האדם לתקן עצמו להוציא מכח אל הפועל רשיכות אותיות התורה שנחקקו בנפשות בניו, ע"י תיקון הגוף להיות כלי שיאירו בו אותיות התורה, והוא עצמו הרמוז התקן עצמך בפרוודור שתכנס לטרקלין, כי הגוף הפרוודור והנשמה הטרקלין:

(*) וכל מעשיך יהיו לש"ש, טובל ב' פירושים להיות בכל מעשה רצון להש"י, וגם להיות כל המעשה כולו רק לש"ש, וב' הפי' אמת, כי א"א להיות כל המעשים בלתי לה' לבדו, אכן אם נמצא בכל מעשה רצון לה' ע"י יוכל לעשות ג"כ מעשים מיוחדים לה' בשלימות והוא פרט הצריך לכלל, וטעם הדברים כמ"ש בכל מצוה תרי"ג מצות התלויין בה, ולכן א"א לקיים מצוה אחת בשלימות כל שמחוסר מצוה א' מתרי"ג מצות שביטלה, אבל במקיים תרי"ג מצות יכול למצא מצוה א' בשלימות, וזה מעין מ"ש הרמב"ם ז"ל על המשנה דרחב"ע רצה הקב"ה לזכות את ישראל הרבה להם תורה ומצות כו' ע"ש אף שהוא כ' בדרך אחר קצת מ"מ יתכן פירושו ע"פ דרך הנ"ל, וכן ציור האדם וכל מעשיו הם תלויין ביחד ג"כ כמו המצות והבן:

(*) אל תעש תפלתך קבע כו', י"ל תפלתך דוקא רק עיקר תחנונים יהי לצורך המקום והבן:

דדחום הוא ארך אפים, ורב חסד, ונחם ע"י הרעה, ואל תהי רשע בפני עצמך: יי רבי אלעזר אומר, הוי שקוד ללמוד תורה, ודע מה שתשיב לאפיקורוס, ודע לפני מי אתה עמל, ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך: י"ו רבי מרפון אומר, היום קצר, והמלאכה מרובה, והפועלים עצלים, והשכר הרבה, ובעל הבית דוחק: י"ז הוא היה אומר, לא עליך המלאכה לגמור, ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה, אם למדת תורה הרבה נותנים לך שכר הרבה, ונאמן הוא בעל מלאכתך, שישלם לך שכר פעולתך, ודע שמתן שכרן שני צדיקים

צעתיד לבוא: רבי חנינא וכו'

עקביא

ר"ע מברטנורה

הוא מרחם מיד: ואל תהי רשע בפני עצמך, אל תעשה דבר שהיום ולמחר תרשיע את עצמך בו, ורמזים פירש אל תהי רשע בעיניך, כלומר לא תחזיק עצמך כרשע שמתוך כך אתה יולא לתרבות רעה לגמרי, ואני שמעתי אל תהי רשע בדבר זה, שהפרוש מן הלבד, ותעמוד בפני עצמך: יד לאפיקורוס, לשון הפקר המבזה את התורה ומחשיבה כאלו היא הפקר, אי גמי משיס עלמו כהפקר ואינו חס על נפשו לחוש שמה הבא עליו רעה על שמבזה את התורה או לומדיה: ודע לפני מי אתה עמל, בתשובה זו שאתה משיב לאפיקורוס שלא יפתה לך לגמיות לדעתו: י"ו היום קצר, חיי העולם הזה קלרים הם: והמלאכה מרובה, התורה ארוכה מארך מדה: ובעל הבית דוחק, שנאמר (יהושע א') והגית בו יומם ולילה: י"ז לא עליך המלאכה לגמור, לא שכרך הקצרה לגמור את כלה כדי שתפסיד שכרך חס לא תגמורנה, ושמה תאמר איני לומד ואיני נוטל שכר, לא אתה בן חורין ליבטל, על כרחך העול מוטל עליך לעבוד: לעמיד לבא, לעולם הבא:

עקבי'

שפת אמת

היום קצר כו', הו"ל להקדים והשכר הרבה שמדבר במהות העבודות אך שזהו טעם לפי שהפועלים עללים לפי הטבע לכן השכר הרבה: **והפועלים** עללים, הפועלים הם איברי הגוף: **שבתן** שכרן של צדיקים לע"ל, ש"ז דוקא אבל רשעים כשיש להם חיזה זכות משלמין להם צעוה"ז כמ"ט ומקלם כו' וקל ציטוים מעט צעוה"ז ומעט צעוה"ב:

(* **היום** קצר פרשנו כי העבודה מיועדת לכך רגע והיום קצר ומצומצם לעשייתו לכן צריך להיות זריז, ולשון הרע"ב קשה שאין עליך המלאכה לגמור כדל"קמן, אך י"ז הפי' שבכל עת ועת קצרה הזמן באמת מעבודה המוטל על הבריות, כי באמת הזמן הוא בכלל הטבע אשר הוא בצמצום וקצבה, ועבודת הבורא ית' הוא למעלה ככל זמן וקצבה, ומה העצה לזה, אך מי שמתקן בכל עת כפי היכולת בידו, אז מתדבקים הימים בשדש העליון וכשנמשך להם משורש שלמעלה מהטבע

ממילא אין מחסור, והתדבקות בשורש אי אפשר להיות רק כשהם תמימים, כי כל עוד שלא מילא האדם הזמן כפי היכולת בטבע הימים חסרים לבוא להגיע אל השורש כמובן, וזלת בעלי תשובה שנאמר עליהם בשעתא חדא וברגעא